

บทที่ 2 ทบทวนวรรณกรรม

แนวคิดและทฤษฎีที่ใช้ในการวิเคราะห์

การศึกษาเรื่อง การค้ามนุษย์ในประเทศไทย ใช้กรอบแนวคิดและทฤษฎีที่ใช้ในการวิเคราะห์ถึงเบื้องหลังของเหตุปัจจัยให้เกิดการอพยพข้ามแดน แรงงานผิดกฎหมาย ตลอดจนจนกลายเป็นปัญหาการค้ามนุษย์ ตามกรอบแนวทาง ดังนี้

1. แนวคิดเรื่องรัฐ-ชาติ
2. แนวคิดเรื่อง เครือข่ายของการย้ายถิ่น

การค้ามนุษย์เป็นปรากฏการณ์ที่มีความเชื่อมโยงกับการอพยพโยกย้ายถิ่นข้ามชาติซึ่งจากการศึกษาแนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง พบว่า การที่จะเข้าใจสถานการณ์การค้ามนุษย์ได้นั้น ต้องพิจารณาถึงปัจจัยที่มีความเกี่ยวข้องเบื้องหลังที่ผลักดันให้ ผู้คนเหล่านั้นต้องเกิดการเคลื่อนย้ายออกจากประเทศหรือรัฐเดิมของตน มาสู่ประเทศหรือรัฐอีกแห่ง

1. แนวคิดรัฐ-ชาติ

แนวคิดที่มักถูกอ้างอิงใช้ในการศึกษาปรากฏการณ์ย้ายถิ่นข้ามชาตินั้น คือ กรอบแนวคิดเรื่องของรัฐชาติ ซึ่งหากพิจารณาตามแนวคิดกลไกการสร้างชาติมีสองด้านใหญ่ๆ คือ การผนวกรวม (Assimilation) และการประสานรวม (Intergation) ซึ่งกลไกหลังยังแบ่งแยกย่อย ส่วนแรก คือ การประสานรวมอย่างมีชนชาติใหญ่ หรือมีภาษาวัฒนธรรมใหญ่ที่อยู่ร่วมกันอย่างเคารพต่อภาษาและวัฒนธรรมย่อย ส่วนที่สองคือ การเคารพความแตกต่างหลากหลายของวัฒนธรรมย่อยทั้งหลายอย่างเท่าเทียมกัน สำหรับคนกลุ่มน้อย ผู้อพยพ แรงงานอพยพ รัฐ ชาติ อาจจะใช้กลไกสองอย่างข้างต้น หรืออาจจะเลือกใช้กลไกเพิ่มเติมอีกสองประการคือ นโยบายผลักดันให้เกิดกันออก หรือให้อยู่ชั่วคราว และนโยบายการแยกส่วน (Seperation) ซึ่ง แนวนโยบายการผนวกรวม คือ กระบวนการทำให้เป็นชาติเดียวกัน วัฒนธรรมเดียวกัน ในเกือบทุกชาติรัฐที่เกิดขึ้น ส่วนนโยบายการประสานรวม และความเป็นพหุนิยมทางวัฒนธรรม เป็นแนวทางความคิดว่าชาติหนึ่งไม่จำเป็นต้องมีวัฒนธรรมเดียว หรือลักษณะประจำอย่างเดียว และในส่วนของนโยบายผลักดันให้ออก กีดกัน หรือให้อยู่ชั่วคราว และนโยบายการแยกออก นั้นเป็นการแยกคนกลุ่มน้อยออกจากคนกลุ่มใหญ่ให้อยู่ต่างหากเป็นชุมชนของตน (ธีรยุทธ บุญมี, 2546, น. 189-194) เนื่องจากการอพยพย้ายถิ่นของประชากรในรัฐประเทศต้นทางโดยเฉพาะอย่างยิ่งในแถบอนุภูมิภาค

แม่น้ำโขง มีเงื่อนไขจากผลกระทบจากกระบวนการโลกาภิวัตน์ดังที่ปรากฏในรายงานอธิบายของ
รัฐประเทศปลายทางหลายแห่ง เช่น ประเทศไทย

แนวคิดเรื่องของรัฐชาติกับผลกระทบจากโลกาภิวัตน์ นั้นก็เป็นอีกแนวคิดที่สมควร
ได้รับการพิจารณาถึงเมื่อต้องการทำความเข้าใจกับการอพยพของประชากรจากรัฐหนึ่งไปยัง
ปลายทางอีกรัฐ โลกาภิวัตน์เป็นกระบวนการที่ก้าวข้ามอำนาจความเป็นรัฐและพรมแดนของรัฐ
ไปสู่ความผูกพันในขอบเขตทั่วโลก โลกาภิวัตน์ไม่ได้มีเพียงมิติทางเศรษฐกิจเพียงอย่างเดียว แต่
แทรกซึมไปทั่วทุกมิติ และกระบวนการโลกาภิวัตน์ก็ได้ไม่ได้หมายถึงการทำให้เป็นโลกเดียวที่
เหมือนกัน แต่หมายถึง การที่มนุษย์ขยายเครือข่ายความสัมพันธ์ในทุกๆ ด้านของตน ตั้งแต่การ
แลกเปลี่ยนซื้อขาย การลงทุนกู้ยืมเงิน การติดต่อทางข่าวสาร วัฒนธรรม และการบันเทิงกีฬา ไป
ในขอบเขตกว้างขวางมากขึ้นจนครอบคลุมทั่วโลกโดยก้าวพ้นไปจากพรมแดนของรัฐ ชาติ (ธีรยุทธ
บุญมี, 2546, น. 123-124)

เมื่อพิจารณาถึงกรอบแนวคิดข้างต้น จะเห็นว่าภายใต้กรอบของมโนทัศน์เรื่อง
รัฐ ชาติ สมัยใหม่ Modern nation-state ซึ่งมีองค์ประกอบหลักที่ขาดไม่ได้ คือ รัฐบาล ซึ่งทำหน้าที่
เป็นผู้กำหนดเขตแดน ปกป้องอำนาจอธิปไตยแห่งดินแดน ตลอดจนกำหนดมาตรการและ
แนวนโยบายแห่งรัฐในทุกด้าน และเป็นเครื่องมือสำคัญในการสร้างความเป็นเอกภาพทางด้าน
เศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรมของพลเมืองที่ตั้งถิ่นฐานอยู่ในอาณาเขตแห่งรัฐ ชาติ และสร้าง
หรือประดิษฐ์สิ่งที่เรียกว่าเป็นวัฒนธรรมหรือเอกลักษณ์ประจำชาติขึ้น โดยพยายามเน้นการสร้าง
ความเป็นหนึ่งเดียวของคนในชาติ ด้วยการปฏิเสธและขจัดความแตกต่างให้หมดไปจากรัฐ ชาติ
หนึ่ง ๆ เครื่องมือและกลยุทธ์ที่สำคัญที่รัฐ ชาติสมัยใหม่นำมาใช้ในการสร้างความเหมือนและ
พยายามผสมกลมกลืนความแตกต่างทางด้านภาษา วัฒนธรรม ตลอดจนค่านิยม คือ การใช้ระบบ
การศึกษา และการสอนภาษาผ่านระบบการศึกษา ด้วยเหตุนี้รัฐชาติจึงมีความเกี่ยวพันกับการย้าย
ถิ่นข้ามชาติ ด้วยเหตุผลที่รัฐบาลมีสิทธิในการกำหนดและรับรองสถานภาพความเป็นพลเมือง
ให้กับประชากรที่ตั้งถิ่นฐานอยู่ในอาณาเขตรัฐ ชาติหนึ่งๆ และจะรับรองสถานภาพความเป็น
พลเมืองแก่บุคคลประชากรถาวรเท่านั้น ขณะเดียวกันใครก็ตามที่ไม่ถูกนับว่าเป็นพลเมืองของรัฐ ก็
จะถูกกีดกันออกจากสิทธิประโยชน์ต่างๆ ที่รัฐสงวนไว้ให้เฉพาะเมืองของรัฐตน ดังจะเห็นได้ว่าการ
ให้สถานะความเป็นพลเมืองนั้นไม่ได้เกิดขึ้นโดยง่าย หากแต่เป็นไปตามเงื่อนไขบางอย่างที่รัฐ
กำหนดและควบคุมอยู่ การเป็นพลเมืองจึงเป็นเรื่องที่บุคคลถูกรวมเข้ามา และถูกกีดกันออกไป บน
ฐานเงื่อนไขความผูกพันบางอย่างที่รัฐเป็นผู้กำหนด เช่น การเกิด การเป็นเครือญาติ และ
กระบวนการอื่นๆ ที่ดูเสมือนเป็นสิ่งที่ธรรมชาติกำหนด ฐานคิดเรื่องการเป็นพลเมืองดังกล่าว

สามารถนำมาอธิบายเกี่ยวกับประเด็นการยอมรับผู้อพยพข้ามแดนประเทศของรัฐแต่ละรัฐได้จากปรากฏการณ์การย้ายถิ่นข้ามพรมแดนทั่วโลกแสดงให้เห็นว่า รัฐ ชาติที่เป็นประเทศปลายทางของผู้อพยพข้ามชาติ มักเลือกที่จะยอมรับผู้อพยพบางประเภทเท่านั้นเข้าประเทศ โดยคำนึงถึงผลประโยชน์ที่จะบังเกิดขึ้นกับประเทศตนเป็นที่ตั้งก่อน (กฤตยา อาชวนิจกุล และ พันธุ์ทิพย์ กาญจนะจิตรา สายสุนทร, 2548)

มุมมองในเรื่องของการเคลื่อนย้ายอพยพของแรงงานข้ามชาติ ข้ามพรมแดนของกลุ่มคนทำให้เกิดการข้ามพรมแดนที่เป็นเรื่องของการปะทะสังสรรค์ระหว่างระบบคุณค่าใหม่ และระบบคุณค่าที่มีอยู่เดิมในท้องถิ่น เนื่องจากการเคลื่อนย้ายโดยตัวของมันเองมีฐานะเป็นทรัพยากร และคนย้ายถิ่นกลุ่มต่างๆ มีการใช้ทรัพยากรนี้ที่แตกต่างกันออกไป โดยเฉพาะอย่างยิ่งใช้เพื่อการรักษาเครือข่ายและคุณค่าทางสังคมบางอย่างในประเทศต้นทาง ตลอดจนการขยายเครือข่ายและสร้างระบบคุณค่าใหม่บางอย่างในประเทศปลายทางที่ย้ายไป การข้ามพรมแดนของบุคคลไม่ได้เป็นเพียงการเดินทางข้ามพื้นที่ทางกายภาพเท่านั้น แต่เป็นปฏิบัติการทางสังคมประเภทหนึ่ง ที่เคลื่อนย้ายคนออกจากระบบคุณค่าทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองหนึ่ง เข้าไปสู่พื้นที่ใหม่ ทั้งยังเป็นการสร้างระบบคุณค่าใหม่ให้เกิดขึ้นในประเทศต้นทางที่จากมาและในประเทศปลายทางที่เดินทางไปถึง การเคลื่อนย้ายของกลุ่มคนที่ต่างชนชั้น และชาติพันธุ์ย่อมก่อให้เกิดระบบคุณค่าในพื้นที่ทั้งสองแห่งแตกต่างกันออกไป กลุ่มผู้ข้ามพรมแดนแต่ละประเภท เช่น แรงงานอพยพ ผู้ลี้ภัย นักท่องเที่ยว และผู้ค้าขาย มีการสร้างความหมายทั้งทางเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรมของพื้นที่ต้นทางและปลายทางที่ไม่เหมือนกัน นอกจากนี้ความแตกต่างด้านชนชั้นทางเศรษฐกิจ และชาติพันธุ์ของผู้ย้ายถิ่นข้ามชาติ ยังมีผลต่อความยั่งยืนและความเข้มงวดของมาตรการเกี่ยวกับการข้ามพรมแดนที่รัฐนำมาใช้แตกต่างกันไปด้วย ตลอดจนมีการจัดวางพื้นที่ทางเศรษฐกิจและการเมือง จากฐานคิดที่มีการแยกให้เห็นความแตกต่างระหว่างกลุ่มผู้ข้ามแดนแต่ละประเภท ทั้งนี้ การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในประเทศรอบข้างประเทศไทย และท้องถิ่น กับกระแสการอพยพข้ามพรมแดนรัฐชาติในช่วงเวลาต่างๆ ของประวัติศาสตร์ที่ผ่านมา ได้แสดงให้เห็นว่า มาตรการและนโยบายที่เกี่ยวกับการย้ายถิ่น พรมแดน ชายแดน และความเป็นพลเมืองมีการเปลี่ยนแปลงไปมา ทั้งที่เป็นไปในทิศทางที่เข้มงวดขึ้น หรือมีความยืดหยุ่นมากกว่าเดิม นอกจากนี้ ยังทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลง และการสถาปนาความหมายใหม่ของพรมแดน ในแง่ที่เป็นพื้นที่ทางการเมืองและวัฒนธรรมอยู่ตลอดเวลา อันส่งผลให้การสร้างเส้นแบ่งทางกฎหมายและวัฒนธรรม ระหว่างความเป็นพลเมืองของชาติ (citizens) และการเป็น (migrants) มีการผันแปรไปตามบริบทและเงื่อนไขต่างๆ ความเป็นผู้อพยพ สามารถเปลี่ยนแปลงเป็นพลเมืองที่สามารถอยู่ในรัฐ ชาติ ได้มากกว่า

หนึ่งรัฐ ชาติ หรืออาจจะไม่เป็นพลเมืองของรัฐชาติใดในโลกนี้เลยก็ได้ (สุชาติดา ทวีสิทธิ์, 2549) ด้วยเหตุนี้ความเป็นพลเมืองตามการนิยามอธิบายของกรอบความหมายข้างต้นจึงมีลักษณะที่ไม่แน่นอนตายตัวอีกต่อไป แต่กลับมีลักษณะที่ยืดหยุ่นและเลื่อนไหลเปลี่ยนแปลงได้ โดยอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของคนย้ายถิ่นข้ามชาติ มักมีลักษณะพันธุ์ทางหรือมีลักษณะการเป็นลูกผสมระหว่างอัตลักษณ์เดิมและอัตลักษณ์ที่รับเข้ามาจากพื้นที่ปลายทาง ความสามารถในการเปลี่ยนแปลงยืดหยุ่น และผสมผสานดังกล่าวนี้ขึ้นอยู่กับเงื่อนไขบางอย่าง และแตกต่างกันไปในแต่ละช่วงเวลาทางประวัติศาสตร์ บริบทเฉพาะของผู้ย้ายถิ่น และบริบทของรัฐชาตินั้น

นอกจากกรอบแนวคิดเรื่องของรัฐ ชาติ ผลกระทบของกระบวนการโลกาภิวัตน์ที่มีต่อการสร้างอัตลักษณ์ของผู้ย้ายถิ่นในประเทศต้นทาง นำไปสู่คุณค่าใหม่ในรัฐประเทศปลายทางแล้ว ยังมีแนวความคิดเรื่องของการให้ความสำคัญกับการพิจารณาในแง่มุมทางเศรษฐกิจของประเทศต้นทางและประเทศปลายทางที่มีความสัมพันธ์ต่อกันด้วย

2. แนวคิดเครือข่ายการย้ายถิ่นข้ามชาติ

การที่จะทำความเข้าใจเรื่องการย้ายถิ่นข้ามชาติ จำเป็นต้องทำความเข้าใจถึงทฤษฎีการย้ายถิ่นแนวเศรษฐศาสตร์ว่าด้วยปัจจัยดึงดูดและปัจจัยผลักดัน (Push and Pull Factors) แนวคิดนี้ให้ความสำคัญต่อความแตกต่างทางเศรษฐกิจระหว่างพื้นที่ ที่ทำให้มีการเคลื่อนย้ายจากพื้นที่ที่มีเศรษฐกิจไม่ดีไม่มีงานทำ แต่มีกำลังแรงงานจำนวนมาก ไปยังพื้นที่ที่มีเศรษฐกิจดีกว่า และมีความต้องการแรงงานจำนวนมาก แต่ขาดแคลนแรงงาน และให้ค่าตอบแทนที่สูงกว่า แนวคิดนี้ได้ให้มุมมองต่อการย้ายถิ่นของประชากรว่า เป็นผลจากปฏิสัมพันธ์ของโอกาสทางเศรษฐกิจและสังคมที่แตกต่างกันระหว่างพื้นที่อันเป็นกระบวนการที่ทำให้เกิดความสมดุลทางสังคมแปลเศรษฐกิจในพื้นที่ สองพื้นที่ขึ้น (กฤตยา อาชวนิชกุล และคณะ, 2550, น. 7-8) แนวคิดในเชิงนี้มีการพิจารณาร่วมด้วยกับแนวคิดทฤษฎีเครือข่ายของการย้ายถิ่น (Migration Network Theory) ร่วมอยู่ด้วย เนื่องจากมองว่าการเกื้อหนุนของเครือข่ายการเคลื่อนย้ายแรงงานเกิดขึ้นเพื่อให้การย้ายถิ่นสะดวก ปลอดภัย และมีประสิทธิภาพมากขึ้นเข้าไปด้วย เพราะต้องการชี้ให้เห็นถึงสาเหตุการย้ายถิ่นในระดับปัจเจกบุคคล และคร่าวๆ เรือน ว่ามีความสำคัญไม่น้อยไปกว่าสาเหตุด้านเศรษฐกิจและสังคมที่เป็นปัจจัยระดับมหภาค หรือระดับโครงสร้างเพียงด้านเดียว

Brettell (2000, pp. 106-113) อธิบายว่า การที่ผู้ย้ายถิ่นได้รับการช่วยเหลือ หรือช่วยอำนวยความสะดวกในการเดินทาง การหาที่อยู่ และหางานในถิ่นปลายทาง นับเป็นปัจจัยส่งเสริมสำคัญที่อยู่เบื้องหลังการย้ายถิ่นทุกรูปแบบ และเกิดการย้ายถิ่นตามกันมาแบบเป็นลูกโซ่ (chain migration) กลุ่มผู้ที่ให้ความช่วยเหลือส่วนใหญ่คือญาติและพี่น้องเพื่อนฝูง แต่ในกระแส

ของการย้ายถิ่นข้ามชาติที่ละเมิดกฎหมายของประเทศปลายทาง ผู้ช่วยอำนวยความสะดวกในการจัดการเคลื่อนย้ายผู้อพยพมักเรียกเรื่องเงินเป็นคำตอบแทนอย่างเอาัดเอาเปรียบ และมักให้ข้อมูลที่คลาดเคลื่อนจากความเป็นจริง ซึ่งอาจเป็นข้อมูลที่มีความจริงบางส่วน หรือเป็นเท็จทั้งหมด หรืออีกนัยหนึ่งก็คือการล่อลวงหรือหลอกล่อให้เชื่อเพื่อหวังตักตวงผลประโยชน์

ในการพิจารณาเรื่องการค้ามนุษย์ที่มีเหตุจากการย้ายถิ่นข้ามพรมแดน อันเนื่องมาด้วยความแตกต่างทางด้านเศรษฐกิจ และการให้ระบบคุณค่าทางสังคมที่แตกต่างนั้น มีการพูดถึงกันอย่างมากที่ว่า การขนย้าย เคลื่อนย้ายแรงงานจากพื้นที่หนึ่ง ไปยังอีกพื้นที่หนึ่ง โดยผ่านผู้อำนวยความสะดวกในการข้ามแดนตามการอธิบายข้างต้นอาจเกิดการเอาัดเอาเปรียบขึ้นได้ นำไปสู่การทำร้ายกระทำทารุณแรงเกิดขึ้นจนเข้าข่ายของการค้ามนุษย์ ซึ่งถ้าพิจารณาจากศัพท์คำเรียก ที่หมายถึงการค้ามนุษย์ มีการใช้ทั่วไป 2 คำ คือ smuggling และ trafficking คำแรก มีความหมายตามศัพท์ว่า เป็นการลักลอบนำสิ่งที่ผิดกฎหมายข้ามมาจากประเทศหนึ่งไปอีกประเทศหนึ่ง ในขณะที่คำว่า trafficking มีความหมายในการขนส่งจากจุดหนึ่งไปยังอีกจุดหนึ่งซึ่งอาจจะไม่จำเป็นต้องเป็นการค้าข้ามพรมแดนประเทศก็ได้ ซึ่งในงานการศึกษาเรื่องการค้ามนุษย์ข้ามชาติของกฤตยา อาชวนิจกุล (2545) ได้มีการสรุปว่า การค้ามนุษย์หรือการค้าแรงงานข้ามชาติ คำทั้งสองถูกใช้แทนกัน โดย people smuggling หมายถึงการค้ามนุษย์เข้าสู่ตลาดแรงงานราคาถูกหรือตลาดแรงงานนอกระบบที่ซูดริตเอาเปรียบส่วนคำว่า trafficking in persons ใช้หมายถึงการค้าผู้หญิงและเด็กเข้าสู่ตลาดการค้าประเวณี ซึ่งทั้งสองรูปแบบจะถูกพิจารณาเป็นปฏิบัติการของธุรกิจใต้ดิน ที่มุ่งค้ากำไรอย่างผิดกฎหมาย ก็ต่อเมื่อมีมิติต่อไปนี้ คือ (กฤตยา อาชวนิจกุล, 2545)

1. เป็นการขนคนเดินทางจากจุดหนึ่งไปอีกจุดหนึ่ง ซึ่งอาจทำภายในประเทศ หรือนำส่งข้ามประเทศก็ได้ ส่วนใหญ่คือการลักลอบส่งคนเข้าอีกประเทศหนึ่ง โดยวิธีการที่ละเมิดกฎหมายของประเทศปลายทาง
2. ผู้เดินทางอาจเดินทางไปด้วยความยินยอมพร้อมใจ หรือการถูกบังคับข่มขู่ รวมถึงการลักพาตัว
3. ข้อมูลที่ผู้เดินทางได้รับ เป็นข้อมูลที่ไม่ครบถ้วน หรือเป็นข้อมูลเท็จที่ทำให้หลงเชื่อ
4. การเดินทางและการได้งานทำในประเทศปลายทาง มักถูกสร้างเป็นเงื่อนไขหนี้สินที่ผูกพันจากค่าใช้จ่ายจริง จนยากที่ผู้เดินทางจะปลดเปลื้องออกไปได้ง่าย
5. ผู้เดินทางไม่สามารถปฏิเสธไม่ยอมทำงานในสถานที่ที่ถูกลักพาตัว และสภาพการทำงานที่ต้องเผชิญมักไม่ปลอดภัย นอกจากจะไร้สวัสดิการทุกรูปแบบแล้ว ยังมีโอกาสเสี่ยงสูงต่อ

การเจ็บป่วย หรืออุบัติเหตุจากการทำงาน จำนวนมากต้องเผชิญกับความรุนแรง หรือการบังคับใช้แรงงานเยี่ยงทาส

ตาม 5 มิติข้างต้น การค้ามนุษย์ข้ามชาติจึงถูกนับเป็นหนึ่งในธุรกิจนอกระบบผิดกฎหมายและมีเครือข่ายเชื่อมโยงกับอาชญากรรมข้ามชาติในรูปแบบอื่นด้วย ซึ่งการค้ามนุษย์ยังมีความเกี่ยวเนื่องอย่างใกล้ชิดกับเศรษฐกิจนอกระบบกฎหมาย และเครือข่ายของผู้มีอิทธิพลภายในประเทศและข้ามชาติ

จากงานศึกษาเรื่อง ภาพรวมเศรษฐกิจนอกระบบกฎหมาย ของ ผาสุก พงษ์ไพจิตร พบว่า การค้าหญิงเพื่อค้าประเวณีมีขนาดใหญ่รองจากการค้ายาเสพติด การค้าน้ำมันเถื่อน และการค้าอาวุธสงคราม ซึ่ง การค้ายาเสพติดมีรายได้เป็นอันดับสาม 28,000 ถึง 33,000 ล้านบาท การค้าน้ำมันเถื่อนอันดับสี่ 9,000 ล้านบาท ตามด้วยการค้าอาวุธสงคราม 6,000 พันถึง 31,000 ล้านบาท และการค้าผู้หญิงไทยไปญี่ปุ่น และการค้าแรงงานพม่าเข้าไทย 5,000-7,000 ล้านบาท (ผาสุก พงษ์ไพจิตร, 2543, น. 5-6) จากการศึกษาดังกล่าว มีข้อค้นพบเพิ่มเติมที่สำคัญ คือ

1. ธุรกิจนอกระบบกฎหมายทุกประเภทที่ศึกษาความเชื่อมโยงกับสากล ในความหมายที่ว่า โยงใยกันเป็นเครือข่ายกับองค์กรสากล เช่น กรณีการค้ายาเสพติด การค้าอาวุธเถื่อน การค้าน้ำมันเถื่อน การพนันฟุตบอล และการค้ามนุษย์ ล้วนแต่มีเครือข่ายระดับระหว่างประเทศร่วมอยู่ด้วย ข้อค้นพบที่สำคัญของการศึกษานี้ แสดงให้เห็นอีกว่า ขบวนการทางเศรษฐกิจที่ผิดกฎหมาย ส่วนใหญ่ไม่ได้ดำรงอยู่อย่างเป็นอิสระแยกออกจากกัน หากแต่มีความสัมพันธ์ที่เกี่ยวข้องกัน และมีเครือข่ายที่ซ้อนทับกันอยู่ผู้ค้ายาเสพติดบางส่วนมีความเชื่อมโยงกับผู้ค้าอาวุธสงคราม ผู้ค้าหญิงไปต่างประเทศที่เป็นคนไทยมีความสัมพันธ์กับนายทหารระดับสูงบางรายที่ให้ความคุ้มครององค์กรอาชญากรรม ผู้ค้าน้ำมันเถื่อนบางรายโยงใยกับผู้ค้าแรงงานไปต่างประเทศ

2. ผู้ประกอบธุรกิจนอกระบบกฎหมายดำรงอยู่ได้เพราะได้รับการสนับสนุน เกื้อกูลจากนักการเมือง หรือมีส่วนได้รับส่วนได้ส่วนเสียในฐานะหุ้นส่วน ทำให้มีการปกป้องธุรกิจผิดกฎหมายเกิดขึ้น เนื่องจากการมีเครือข่าย เส้นสายกับผู้มีอิทธิพลในท้องถิ่น และข้าราชการประเภทต่างๆ ในท้องถิ่น ทำให้มี ทรัพยากรทางการเมือง ที่นำมาแลกเปลี่ยนกับนักการเมืองได้ในช่วงหาเสียงเลือกตั้ง

3. กิจกรรมเศรษฐกิจนอกระบบกฎหมาย หากปล่อยให้มีการขยายวงกว้างออกไปตั้งทรัพยากรออกจากธุรกิจถูกต้อง และธุรกิจนอกระบบกฎหมายนั้นไม่ต้องเสียภาษี ก่อให้เกิดความไม่เป็นธรรม และเกิดการผูกขาดในทางระบบเศรษฐกิจ ซึ่งประเทศที่มีธุรกิจนอกระบบกฎหมายร้ายแรงขนาดใหญ่โต มีผลต่อการสันคลอนทางเสถียรภาพเศรษฐกิจ นักลงทุนสูญเสียความมั่นใจและไม่

ต้องการลงทุน นอกจากนั้นองค์การอาชญากรรมที่เฟื่องฟู ทำให้ประชาชนขาดความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน และภาพพจน์ของรัฐบาลไทยในสังคมโลกก็จะเสื่อมเสียตามไปด้วย

4. ขบวนการธุรกิจผิดกฎหมาย มีการจัดองค์กรของตัวเอง ทำให้มีอำนาจสร้างพลังในกลุ่มของตน โยแฝงเข้ากับผู้นำท้องถิ่น นักการเมือง ข้าราชการบางกลุ่ม

นอกจากนี้ยังพบว่าในการศึกษาของ สังคีต พิริยะรังสรรค์, ผาสุก พงษ์ไพจิตร และ นวลน้อย ตีรรัตน์ ได้มีการอธิบายเพิ่มเติมให้เห็นว่า เศรษฐกิจนอกกฎหมายเป็นส่วนหนึ่งที่นักเศรษฐศาสตร์เรียกว่า เศรษฐกิจอย่างไม่เป็นทางการ ซึ่งประกอบด้วยกิจกรรมทั้งผิดกฎหมายและถูกต้องตามกฎหมาย โดยทั่วไปหมายถึง ธุรกิจกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งหรือทั้งหมดใน 5 กลุ่ม สำคัญ คือ (สังคีต พิริยะรังสรรค์, ผาสุก พงษ์ไพจิตร, และ นวลน้อย ตีรรัตน์, 2543, น. 12-14)

1. ธุรกิจผิดกฎหมายหรือนอกกฎหมาย เช่น การค้ายาเสพติด การค้าของเถื่อน การค้าสัตว์และพืชสงวนพันธุ์ การลักลอบตัดไม้ การพนัน โสเภณี (การพนัน และโสเภณีในบางประเทศไม่ผิดกฎหมาย) การค้ามนุษย์ ฯลฯ กิจกรรมกลุ่มนี้เรียกว่า criminal sector

2. การหลีกเลี่ยงภาษีต่างๆ

3. การคอร์รัปชันทั้งในภาครัฐและเอกชน

4. ภาคเศรษฐกิจนอกระบบ ซึ่งหมายถึงกิจกรรมทางเศรษฐกิจซึ่งไม่ผิดกฎหมาย แต่หลุดรอด หรือมิได้ถูกนับรวมเข้าอยู่ในสถิติของบัญชีรายได้ประชาชาติอย่างครบถ้วน อาจเป็นธุรกิจขนาดย่อม การทำธุรกิจในครัวเรือน การทำอาชีพส่วนตัว หาบเร่ แผงลอย เครดิทนอกระบบ ธนาคาร

5. ภาคครอบครัว มีงานในครอบครัวจำนวนมากที่มีบทบาทสำคัญในการจรรโลงครอบครัว เช่น การเลี้ยงดูบุตร การดูแลคนชรา และรวมถึงงานบ้าน งานในครอบครัวเหล่านี้ไม่ถูกนับรวมในสถิติรายได้ประชาชาติ

เมื่อพิจารณาจากการอธิบายข้างต้น จะเห็นได้ว่า การค้ามนุษย์นั้น ได้ถูกนับรวมเป็นเศรษฐกิจนอกกฎหมายอย่างไม่เป็นทางการ และมีผลกระทบต่อการพัฒนาทางเศรษฐกิจในภาพรวมของประเทศทั้งประเทศต้นทาง และประเทศปลายทางของกิจกรรมทางเศรษฐกิจนี้

ความเกี่ยวเนื่องสัมพันธ์กันระหว่างธุรกิจการค้าแรงงาน และเครือข่ายนายหน้าและผลประโยชน์ มีการศึกษาในเรื่องการค้าเด็กในลุ่มแม่น้ำโขง (กฤตยา อาชีวจกุล, 2541) พบว่า มีการค้าหญิงและเด็กเข้าสู่ธุรกิจการใช้แรงงานที่เอารัดเอาเปรียบหลากหลายชนิด โดยประเทศต้นทางมาจาก พม่า กัมพูชา เวียดนาม ลาว และมณฑลยูนนาน ในตอนใต้ของประเทศจีน ซึ่งเครือข่ายนายหน้ามีเครือข่ายโยงใยของขบวนการค้าแรงงานข้ามชาติทั่วไป เริ่มจาก นายหน้ารายย่อย ที่ทำ

เป็นอาชีพหรือทำเป็นครั้งคราวในชุมชนต้นทาง ในกลุ่มที่ทำเป็นอาชีพอาจโยกย้ายไปถึงนายหน้ารายใหญ่อีกทอดหนึ่ง เพื่อจัดการนำส่งแรงงานได้จนถึงสถานที่ทำงานในประเทศไทย โดยเข้าไปติดต่อกับครอบครัวหรือตัวกลุ่มเป้าหมายเอง หรือมิฉะนั้นผู้ต้องการเดินทางก็จะเป็นคนมาติดต่อเอง เพราะรู้มาก่อนหน้านี้แล้วว่าใครคือนายหน้าในชุมชนของตนบ้าง ในกลุ่มที่ไม่ได้ทำเป็นอาชีพมักเป็นญาติ เพื่อน หรือคนบ้านเดียวกัน ที่ชักชวน นำทางหรือพาไปติดต่อนายหน้า โดยการบริการทั้งหมดนี้มีทั้งในส่วนของน้ำใจและผลประโยชน์ปะปนกันไป คนทั้งสองกลุ่มนี้คือแขนขาของนายหน้าในการขยายกระบวนการค้าแรงงาน โดยเฉพาะการค้าผู้หญิงและเด็กเข้าสู่ธุรกิจการบริการทางเพศให้กว้างขวางยิ่งขึ้น ในส่วนของผลประโยชน์ นั้น คือ การเก็บค่าเดินทางรายหัวที่นายหน้าสามารถทำกำไรจากผู้เดินทางแล้ว ยังมีค่าตอบแทนที่เป็นการคิดค่าหัว หรือเรียกว่า ค่าป่วยการในการดำเนินการขนย้ายคนข้ามแดน ซึ่งผู้ที่เป็นนายหน้ามักตั้งเงื่อนไขให้ผู้เดินทางผูกพันค่าป่วยการด้วยภาระหนี้สิน ซึ่งส่งผลให้ผู้เดินทางตกเป็นเครื่องมือในการทำกิจกรรมที่ผิดกฎหมายหรือกระทำบางอย่างที่ไม่ต้องการหรือไม่ยินยอมเกิดขึ้น